

TARP RANKRAŠČIO IR KNYGOS: REDAKTORIAUS FUNKCIJOS

Jurgita Girčienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Universiteto g. 3, LT-0513, Vilnius, Lietuva
El. paštas jurgita.girciene@kf.vu.lt

Santrauka. *Straipsnyje, remiantis interviu su Lietuvos leidyklų atstovais, aprašomos redaktoriaus funkcijos šiuolaikiniame knygų leidybos procese. Nustatyta, kad redaktoriai prisideda prie strateginės bei vadybinės leidyklų veiklos ir yra atsakingi už tekstų redagavimo procesą. Nors dar yra leidyklų, išlaikiusių tradiciją strategine veikla užsiimančią specialistą vadinti vyriausiuoju redaktoriumi, šiuo metu daugumoje jų leidybinio portfelio formavimu užsiima (leidinių ar leidybos projektų) vadovai. Vadybine veikla – knygos projekto kuravimu – šiandieniniai redaktoriai užsiima tik išskirtiniais atvejais. Pagrindine redaktorių atsakomybe išlieka tekstų redagavimas.*

Aiškiausios funkcijos – tradiciškai mikrolygmeniu su tekstu dirbančių specialistų: (kalbos) redaktorių ir korektorių, redaguojančių teksto kalbinę raišką ir tvarkančių (maketo) korektūrą. Lietuvoje nėra išsiskirtalizavusi turinio redaktorių, įprastų sąlyse, kur, palyginti su Lietuva, leidybos verslas vystėsi tolygiau, darbo erdvė. Leidėjų nuomone, Lietuvos leidykloms labai trūksta specialistų, galinčių prisidėti prie rankraščio turinio tobulinimo, t. y. gebančių redaguoti tekstą makrolygmeniu.

Reikšminiai žodžiai: *redaktorius, turinio redaktorius, kalbos redaktorius, redagavimo lygmenys, redakciniai leidyklos procesai.*

Received: 2020 09 14. **Accepted:** 2020 10 13

Copyright © 2020 Jurgita Girčienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Summary. *This article, based on interviews with representatives of Lithuanian publishing houses, describes the editor's role in contemporary publishing. It is showed that editors contribute to strategic and managerial processes within the publishing houses and are responsible for the process of editing manuscripts. Even though certain publishing houses retain the habit of referring to the senior or chief editor as the one engaged in strategic activity, today many of the houses have project manager positions tasked with shaping the publishing portfolio. Today's editors engage in managerial activities on rare occasion; their main field of responsibility remains editing manuscripts. The clearest functions are associated with microlevel text specialization: copyeditors, proofreaders, and editors handling book layouts. Lithuanian publishing houses are yet to develop a clearly defined role of content editors, which is customary to other countries wherein the publishing industry had developed in a more even manner. According to the publishers, Lithuanian publishing houses face a lack of experts able to refine the contents of the manuscripts, i.e., to offer macrolevel text editing services.*

Keywords: *editor, content editor, copyeditor, levels of editing, editorial publishing processes.*

ĮVADAS

Pastaraisiais metais lietuviškoje viešojoje erdvėje gausu diskusijų dėl redaktoriaus, kaip tarpininko tarp knygos autoriaus ir jos skaitytojo, darbo pobūdžio ir prasmės. Jas savo straipsnyje „Jūsų geriausias draugas redaktorius“, publikuotame naujienų portale, apibendrina rašytojas Andrius Jakučiūnas: „Jau ne vienus metus dalies visuomenės požiūris į redaktorių ir redagavimą išlieka skeptiškas. <...> Neva redaktoriai <...> kastruoja ir skurdina tekstus. <...> Redaktorius regimas kaip galios, cenzūros, prievartos elementas <...> – visa tai kuria ydingą foną, kuriame, ypač menčiau su literatūra susijusiam žmogui, nesunku patikėti, kad redaktorius – kažkoks archajinis gyvis, turėjęs išnykti drauge su SSRS, bet atsitiktinai, per klaidą išgyvenęs ir dabar vykdamas „laisvos minties genocidą“.¹ Tokį požiūrį į redaktorių darbą cituojamojo straipsnio autorius, kaip ir daugelis kitų diskusijų dalyvių, pirmiausia sieja su visuomenės

1 JAKUČIŪNAS, Andrius. Jūsų geriausias draugas redaktorius. *15min.lt*, 2020 m. gegužės 4 d. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciunas-jusu-geriausias-draugas-redaktorius-285-1312744?copied>>.

kontroversiškai vertinama kalbos norminimo politika², kurios viena iš pasekmių – kalbinės rekomendacijos. Jų tikslas – iš vartosenoje funkcionuojančių sinonimiškų kalbinės raiškos variantų išrinkti, rekomendacijų kūrėjų manymu, tinkamiausią (kartais – tinkamiausius). Kaip rodo redaktorių nuostatų tyrimai³ ir paskirų redaktorių pasisakymai žiniasklaidoje⁴, rinkdamiesi, jų nuomone, konkrečiam tekstui tinkamiausias kalbinės raiškos priemonės – atsizvelgdami į autoriaus intencijas, teksto pobūdį ir adresatą, redaktoriai dažnai susiduria su kalbinėse rekomendacijose pateikiamais apribojimais. Taigi esama padėtis patiems redaktoriams kelia įtampą ir kartu paverčia juos savotiškais situacijos įkaitais⁵ – redaktoriai imami sieti su kalbinės laisvės apribojimu.

Tačiau esama ir kitų priežasčių, kodėl redaktorių darbas visuomenėje kelia tiek aštrių diskusijų. Viena jų – viešajame lietuviškame diskurse nėra išgrynintos knygų redaktoriaus funkcijos. Plačioji visuomenė tokius redaktorius paprastai laiko tiesiog teksto kalbos taisytojais, realizuojančiais minėtąsias kalbines rekomendacijas. Profesionalų pasisakymuose išryškėja daugiau knygos redaktoriaus darbo aspektų. Pavyzdžiui, naujienų portale paskelbtame interviu „Pokalbis su knygų leidybos veteranais: rašytojų daugėja, gerų redaktorių mažėja“ Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos vyriausiasis redaktorius Saulius Repečka, kalbėdamas apie knygų redaktoriaus darbo svarbą ir gerų šios srities specialistų trūkumą, turi galvoje ne tik redaguojančiuosius kalbinę raišką – ir ne vien taisyklingumo požiūriu (be jų „nebesuprasime ne tik verstinių, bet ir lietuviškų tekstų, <...> daugės nusiskundimų: „Ir ką čia norėta pasakyti?“), bet ir, kaip visišką „retenybę“, mini „su autoriumi gebančius dirbti redaktorius“: „Anksčiau egzistavo vadinamoji „Vagos“ mokykla, kurios išugdyti redaktoriai dirbdavo kartu su autoriumi.“⁶ Kaip ir šiuo atveju, su skirtingais teksto lygme-

2 Plačiau apie tai žr. NEVINSKAITĖ, Laima. Kalbos politikos vertinimas interneto komentaruose. *Kalbos kultūra*, 2008, t. 81, p. 245–265.

3 GIRČIENĖ, Jurgita. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica*, 2019, t. 65, Nr. 2, p. 113–123. DOI: <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v65i2.4075>.

4 LEONIDOVNA, Aira. Lietuvių kalbos redaktoriai – fucking nacionalizmo įkaitai. *Šiaurės Atėnai*, 2016 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. birželio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.satenai.lt/2016/02/13/lietuviu-kalbos-redaktoriai-fucking-nacionalizmo-ikaitai>>.

5 Ten pat; taip pat: GIRČIENĖ, Jurgita. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica*, 2019, t. 65, Nr. 2, p. 120.

6 Pokalbis su knygų leidybos veteranais: rašytojų daugėja, gerų redaktorių mažėja – pastarieji tuoj išnyks kaip dinozaurai. *15min.lt*, 2019 m. lapkričio 27 d. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/pokalbis-su-knygu-leidybos-veteranais-rasytoju-daugeja-geru-redaktoriu-mazeja-pastarieji-tuoj-isnyks-kaip-dinozaurai-286-1238362?copied&copied>>.

nimis dirbantys specialistai lietuviškoje žiniasklaidoje net ir leidybos profesionalų paprastai įvardijami vienu ir tuo pačiu terminu – *redaktorius*. Ir tik labai retai įsivedami specifinius redagavimo lygmenis nusakantys siauresnės apimties terminai, įprasti šalyse, kuriose dėl istorinių sąlygų leidybos verslas vystėsi nuosekliau. Pavyzdžiui, Jakučiūnas, jau minėtame straipsnyje apžvelgdamas redaktoriaus funkcijas ir šios institucijos perspektyvą, kaip vieną iš labiausiai trūktingų specialistų mini *turinio redaktorių*, gebantį dirbti su knyga rengiančiu autoriumi ar autorių kolektyvu turinio lygmeniu: „Redaktorių <...> leidybos industrijai reikės vis daugiau – ypač turinio redaktorių. <...> Redaktoriaus vaidmens stiprėjimas, dar daugelio sunkiai žiūrimas – viena iš šiuolaikiškiausių ir reikšmingiausių literatūros tendencijų, neabejotinai klosiančių pagrindus literatūrinio gyvenimo ir leidybos pokyčiams ateityje.“⁷

Darytina prielaida, kad viešasis (profesinis) diskursas atspindi realią situaciją: redaktoriaus institucija Lietuvoje patiria pokyčių, neaiškios su knyga dirbančio redaktoriaus, kaip tarpininko tarp jos autoriaus ir skaitytojo, funkcijos⁸. Mokslinių tyrimų, aptariančių šiandieninę situaciją, dėl objektyvių aplinkybių nesama.

Šio straipsnio tikslas – nustatyti redaktoriaus funkcijas šiuolaikiniame knygos leidybos procese. Pagrindiniai uždaviniai: 1) remiantis užsienio šalių, kuriose, palyginti su Lietuva, leidybos verslas plėtojosi nuosekliau, literatūros apie redakcinę veiklą refleksija, pateikti redagavimo lygmenų ir juos įgyvendinančių redaktorių tipologiją, 2) remiantis ja ir interviu su Lietuvos leidyklų atstovais medžiaga, išnagrinėti leidyklų redakcinius procesus ir nustatyti redaktorių atliekamas funkcijas.

Kokybiniam redakcinių procesų ir redaktoriaus funkcijų juose tyrimui pasirinktos aštuonios Lietuvos leidyklos – keturios didelės (iš aštuonių) ir keturios vidutinės (iš trisdešimt keturių⁹). Šis skirstymas paremtas dviem kriterijais: per metus išleidžiamų skirtingų pavadinimų knygų skaičiaus (vidutinėmis laikomos daugiau nei 10 knygų išleidžiančios leidyklos, o Lietuvos sąlygomis

7 JAKUČIŪNAS, Andrius. Jūsų geriausias draugas redaktorius. *15min.lt*, 2020 m. gegužės 4 d. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciuonas-jusu-geriausias-draugas-redaktorius-285-1312744?copied>>.

8 Tai patvirtina ir kelerių pastarųjų metų straipsnio autorės pokalbiai su pažįstamais leidybos pasaulio atstovais.

9 Žr. MISIŪNAS, Remigijus. Mažos ir vidutinės knygų leidyklos šiuolaikinėje Lietuvos knygų leidybos struktūroje. *Knygotyra*, 2018, t. 71, p. 10. DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2018.71.1>.

didelėmis – daugiau nei 50 knygų išleidžiančios leidyklos) ir apyvartos (didelių riba – milijonas eurų, vidutinių – 300 000–500 000 eurų¹⁰). Tarp jų yra visų trijų tipų leidyklų¹¹ atstovių: tokių, kurias (bent iš dalies) galima laikyti šakinėmis, specializuotomis, o daugiausia – universalių, pateikiančių rinkai įvairų asortimentą. Kaip didžiausia pagal išleistų skirtingų pavadinimų knygų skaičių – nuo 350 iki 392, kartu su „Šviesa“ – nuo 546 iki 619 – pasirinkta „Alma Littera“, absoliuti 2016, 2017 ir 2018 metų, apie kuriuos jau yra pateikta duomenų kasmetiniame Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos sąvade „Lietuvos spaudos statistika“¹², rinkos lyderė, leidžianti įvairaus turinio įvairiam adresatui skirtas knygas. Kitos leidyklos į daugiausia knygų išleidusiųjų trejetą pateko tik dvejus arba vienus metus. Iš dviejų leidyklų, tarp trijų didžiausiųjų išsilaukusių dvejus metus – „Baltos lankos“ (79–90 knygų) ir „Obuolys“ (po 101 knygą kiekvienais metais), pasirinkta pastaroji, taip pat leidžianti įvairaus turinio įvairiam adresatui skirtas knygas. Į tiriamąją imtį įtrauktos abi skirtingo pobūdžio leidyklos, kurios į daugiausia knygų išleidusiųjų trejetą pateko tik vienus metus: „Tyto Alba“ (94), be grožinių, leidžianti ir humanitarinių bei socialinių mokslų knygas, ir „Nieko rimto“ (83) – vaikų ir paauglių leidykla. Kaip vidutinė (2017 m. – 46, 2018 m. – 48) ir kartu specifinė – besiorientuojanti į kokybišką lietuvių literatūrą ir kritiką – pasirinkta Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla (toliau – LRSL), visus trejus metus išsilaukusi daugiausia knygų išleidusiųjų dešimtuko gale. Į imtį įtrauktos ir dvi vidutinio dydžio leidyklos, kurios į minėtąjį sąrašą buvo patekusios tik 2016 metais: „Vaga“ (2017 m. – 34, 2018 m. – 43), leidžianti mokomąją, mokslinę ir grožinę literatūrą, ir „Sofoklis“ (2017 m. – 26, 2018 m. – 34), be įvairaus amžiaus adresatui skirtų grožinių, daugiausia versinių, spausdinanti ir mokslo populiarinimo knygas. Pažymėtina, kad daugiau-

10 Ten pat, p. 10–11.

11 MISIŪNAS, Remigijus. Leidyklų tipai. Iš *Knygotyra* (vadovėlis). Sudarytojas Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 92–93.

12 MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2018* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2019, p. 7–18 [žiūrėta 2020 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2018.pdf>>; MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2017* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018, p. 7–17 [žiūrėta 2020 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2017.pdf>>; MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2016* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2017, p. 8 [žiūrėta 2020 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2016.pdf>>.

sia knygų išleidžiančiųjų dešimtuko leidyklų produkcija, remiantis 2018 metų informacija, sudaro daugiau nei trečdalį visų tais metais registruotų knygų¹³. Tyrimui pasirinkta ir viena į minėtąjį daugiausia knygų išleidžiančiųjų sąrašą išvis nepatekusi vidutinio dydžio specifinę nišą užimanti leidykla „Kitos knygos“ (2016 m. – 14, 2017 m. – 30, 2018 m. – 26¹⁴), leidžianti „drąsias“ grožines ir mokslo bei jo populiarinimo knygas, „keliančias intelektualines diskusijas visuomenėje“¹⁵.

Pusiau struktūruoti interviu su redakciniais procesus gerai išmanančiu kiekvienos iš pasirinktų leidyklų darbuotoju – leidyklos direktoriumi ar jo pavaduotoju, leidinių ar (leidybos) projektų vadovu, (vyriausiuoju) redaktoriumi – atlikti 2019–2020 m.¹⁶ Pateikiant atvirusius klausimus, leidyklų atstovų buvo prašoma nupasakoti leidybinius procesus, pradedant lietuviško rankraščio ar versti skirtą teksto radimosi leidykloje aplinkybėmis ir baigiant galutiniu spaudai parengtu knygos maketu, apibūdinti tai įgyvendinančių specialistų, ypač su rankraščiais dirbančių redaktorių, atliekamus darbus, pasidalyti su jais susijusiais probleminiais dalykais, savomis įžvalgomis.

Pristatomasis tyrimas – vienas iš nedaugelio Lietuvos leidyklų redakcinis procesus ir knygos redaktoriaus funkcijas juose nagrinėjančių darbų. Iš jų kaip pagal tyrimo objektą artimiausias minėtinas Faustos Brasaitės straipsnis „Redaktoriaus vaidmuo verstinės grožinės literatūros leidyboje“, kuriame, remiantis interviu su Lietuvos redaktoriais, vertėjais ir leidėjais, nagrinėjamas redaktoriaus kaip autoriaus ir vertėjo tarpininko vaidmuo, aptariama ir redakcinio skyriaus veikla leidykloje, taip pat – ir redaktorių funkcijos¹⁷. Straipsnyje pripažįstama, kad „teorinėje literatūroje pasitaiko redaktoriaus vaidmens pa-

13 MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2018*, p. 7.

14 Žr. 12 išnašą.

15 Lietuvos leidėjų asociacija [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lla.lt/lt/naryste/nariu-sarasas>>.

16 Dalis interviu imti iš šio straipsnio autorės vadovautų kursinių darbų (prireikus informacija tikslinta susisiekius su interviuotu asmeniu): KERŠEVIČIŪTĖ, Gita. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Obuolys“*. Vilniaus universitetas, 2019; TVERIJONAITĖ, Agnė. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Tyto Alba“*. Vilniaus universitetas, 2019; DAMIJONAITYTĖ, Miglė. *Redakcinio darbo specifika Lietuvos rašytojų sąjungos leidykloje*. Vilniaus universitetas, 2020; VILČIAUSKAITĖ, Kamilė. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Vaga“*. Vilniaus universitetas, 2020; ZAGURSKYTĖ, Kamilė. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Niekio rimto“*. Vilniaus universitetas, 2020.

17 BRASAITĖ, Fausta. Redaktoriaus vaidmuo verstinės grožinės literatūros leidyboje. *Knygotyra*, 2013, t. 61, p. 181–197. DOI: <http://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/download/1957/1189>.

gal atliekamas funkcijas neapibrėžtumo“, tačiau 2012 metų duomenimis paremto tyrimo rezultatai leidžia teigti, „jog redaktoriaus funkcijos šiandienos Lietuvos leidyklose gana apibrėžtos. Leidykloje dirbančio tekstų redaktoriaus kompetencija apsiriboja darbu su tekstu, o vyriausiojo leidyklos redaktoriaus pareigos apima gana platų veiklos spektrą: strateginį planavimą, rinkos analizę, naujų knygų, kurias būtų verta leisti, paiešką, rinkodaros planavimą, sutarčių su autoriais pasirašymą ir kitus darbus.“¹⁸ Kaip matyti iš pateiktos citatos, su rankraščiais dirbantis specialistas, siekiant atskirti skirtingas redaktorių funkcijas, straipsnyje vadinamas *tekstų redaktoriumi*. Atsižvelgiant į tyrimo objektą, jo darbo laukas aptariamas tik verstinių tekstų redagavimo, taigi iš esmės tik kalbinės raiškos korekcijų, aspektu. Keleriais metais anksčiau pasirodžiusiame Lietuvos leidėjų asociacijos leidinyje „Knygoje – visas pasaulis“, siekiant įvardyti skirtingus darbo su knygos rankraščiu lygmenis, kaip *redaktoriaus* atliekami *redagavimo* darbai minimos derybos su autoriumi, leidėjo lūkesčių neatitinkančios kūrinio struktūros ar stilistikos aptarimas ir taisymas, o kalbinės raiškos korekcijos – „teksto taisymas žodis po žodžio, eilutė po eilutės, ieškant gramatinių klaidų, stilistinių neatitikimų, neaiškumų, prieštaravimų ir kitų nukrypimų, kurie galėtų užkliūti skaitytojams“, čia vadinamos *korektoriaus* atliekama *korektūra*¹⁹ (plg. lietuviškuose šaltiniuose korektūra įprasta vadinti jau sureduoto teksto patikrą, ieškant redaguojant ar maketuojant prasprūdusių dalykų, žr.²⁰). Panašiu laiku pasirodžiusiame „Knygotyros“ vadovėlyje, skyriuje „Knygos leidybos etapai“, taip pat nurodomos platesnės knygos redaktoriaus (vadinamo tiesiog *redaktoriumi*) funkcijos nei vien kalbinės raiškos koregavimas: „Bendradarbiaudamas su autoriumi, redaktorius ne tik redaguoja tekstą kalbiniu požiūriu, bet ir gali padėti autoriui patikrinti faktus, patikslinti teksto sandarą, patarti, kokią papildomą informaciją <...> pateikti.“²¹ Šio amžiaus pradžios redaktoriaus darbo praktinius aspektus aptariančiame Margaritos Dautartienės mokomajame leidinyje „Redakcinis darbas“²² su rankraščiu dirbantys specialistai – *kalbos redaktorius*, *stilistas* – tik paminimi, tačiau nuosekliai taip pat vartojamas terminas *redaktorius*. Šiame leidinyje aptariami trys – *kalbos*, *stiliaus* ir *logikos* – redagavimo lygiai iš esmės yra susiję su kūrinio kalbinės

18 Ten pat, p. 187.

19 *Knygoje – visas pasaulis*. Lietuvos leidėjų asociacija, 2009, p. 7–12. DOI: http://www.lla.lt/uploads/documents/Knygoje_visas_pasaulisl.pdf.

20 DAUTARTIENĖ, Margarita. *Redakcinis darbas*. Vilnius: Bonus Animus, 2013, p. 36–37.

21 STONIENĖ, Vanda. Knygos leidybos etapai. Iš *Knygotyra* (vadovėlis). Sudarytojas Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 111.

22 DAUTARTIENĖ, Margarita. *Redakcinis darbas*. Vilnius: Bonus Animus, 2013.

raiškos, o ne su (esminėmis) jo turinio korekcijomis²³. Aleksandras Žirgulyš lingvistinėje-literatūrinėje apybraižoje „Prie redaktoriaus stalo“, aptardamas praėjusio šimtmečio antrosios pusės, t. y. sovietmečio, knygų redaktoriaus funkcijas, kalba ne tik apie kūrinio kalbinės raiškos tobulinimą: kaip knygos redaktoriui svarbūs minimi ir „įvairūs turinio dalykai“, tik šiuo atveju jie siejami su to laikmečio ideologija: „idėjiniu ir politiniu knygos kryptingumu“²⁴.

Kitų šalių, kuriose, palyginti su Lietuva, leidybos verslas vystėsi tolygiau, su knygos redaktoriaus darbo specifika vienaip ar kitaip susiję tyrimai ir kiti praktinius jos aspektus sistemiškai perteikiantys šaltiniai referuojami tolesniame straipsnio skyriuje, pristatant redagavimo lygmenų ir juos įgyvendinančių redaktorių tipologiją.

REDAGAVIMO LYGMENYS IR REDAKTORIŲ TIPAI

Redakcinė leidyklos veikla apima 1) leistinių tekstų (ar juos parengiančių autorių) paiešką bei vertinimą ir atranką, 2) įvairiapusišką atrinktųjų tekstų redagavimą iki galutinio maketo peržiūros prieš spausdinant ir 3) visų šių bei su jais susijusių procesų organizavimą ir koordinavimą²⁵.

TEKSTO REDAGAVIMO LYGMENYS. Išskirtini keli pagrindiniai *redagavimo lygmenys*.

I. Vieni iš jų apima darbą su *teksto turiniu*: tai 1) redakciniai pasiūlymai leidyklos pasirinktam autoriui dėl būsimos knygos turinio – kai dar neturima galutinio rankraščio – ar (esminių) jo pokyčių (plg. angl. *developmental editing*) ir 2) teksto struktūros redagavimas (plg. angl. *structural editing*²⁶).

23 Ten pat, p. 22–23, 30–37.

24 ŽIRGULYS, Aleksandras. *Prie redaktoriaus stalo. Lingvistinės-literatūrinės apybraižos*. Vilnius: Mokslas, 1979.

25 Pagal: SMITH, Datus Clifford Jr. *Knygų leidybos pradmenys*. Vilnius: Alma Littera, 1994, p. 39–40, 60–61.

26 Pasitaiko šaltinių, kur abu šie redagavimo lygmenys suprantami kaip vienas, o šie juos įvardijantys terminai nurodomi kaip (daliniai) sinonimai: „*developmental editing* (kartais dar vadinamas *content editing*, *substantive editing* ar *structural editing*)“ (žr. *The different levels of editing*, 2017 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.louiseharnbyproofreader.com/blog/the-different-levels-of-editing-proofreading-and-beyond>>. Kita vertus, panašios funkcijos gali būti įvardijamos ir kitokiais terminais, pvz.: *structural editing* (kuomet kaip atskiras nurodomas *developmental* redagavimo lygmuo) – *substantive editing*, *editorial assessment*, *manuscript assessment* (plačiau žr. *The different types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://jerichowriters.com/hub/types-of-editing/>>).

II. Kiti redagavimo lygmenys apima darbą su teksto kalbine raiška: tai 3) teksto stiliaus bei gramatikos redagavimas (plg. angl. *copyediting*²⁷) ir 4) makete likusių ar atsiradusių korektūros klaidų taisymas (plg. angl. *proofreading*)²⁸. Šie du etapai būtini ir leidžiant verstines knygas.

Pažymėtina, kad minėtieji redagavimo lygmenys, kaip procesai, dažnai persidengia, ypač glaudžiai susiję pirmieji du – tai rodo ir įvairuojantys nevienodos apimties sąvokas įvardijantys (iš dalies) sinonimiškai vartojami terminai (žr. 26, 27 išnašas).

REDAKTORIŲ TIPAI. Nors esama įvairių redaktorių (kaip ir redagavimo pjuvių) klasifikacijų bei juos įvardijančių (persidengiančias sąvokas įvardijančių) terminų, siejant su pateiktąja keturnare redagavimo lygmenų ir trinare bendrąja redakcinės veiklos sistema, su redakciniais procesais susijusius leidyklos darbuotojus, dažnai, nors nebūtinai, vadinamus redaktoriais (tačiau nebūtinai dirbančius tik toliau minimus redakcinius darbus), apibendrintai galima skirti į tris pagrindines grupes²⁹.

(1) Pirmajai redaktorių grupei priklauso specialistai, kurių kompetencija apima būsimų autorių ar jau parengtų rankraščių paiešką ir darbą su teksto turiniu – bendravimą su autoriais svarstant būsimos knygos siužetą, įskaitant ir jos struktūrą, dirbant su autoriais prie minėtųjų dalykų: *vyriausiasis redaktorius* (plg. angl. *editor in chief*) ir *turinio*, arba *kūrybinis, redaktorius* (plg. angl. *content / creative editor*)³⁰³¹.

- 27 Kai kuriuose šaltiniuose šis redagavimo etapas skaidomas į dvi dalis: *line(-)editing*, kurį, remiantis lietuviškąja redagavimo tradicija, galima būtų įvardyti kaip (kalbos) redagavimą stiliaus požiūriu (arba stilistini), ir *copyediting*, kurį lietuviškai galima būtų įvardyti kaip (kalbos) redagavimą taisyklingumo požiūriu (plg. DAUTARTIENĖ, Margarita. *Redakcinis darbas*, 2013, p. 30), įskaitant ir techninius dalykus, pvz., brūkšnių, kabučių ir kt. rašymą (žr.: *The different types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://jerichowriters.com/hub/types-of-editing/>>). Tačiau dažnai abu šie terminai aptariant redagavimo etapus nurodomi kaip sinonimai, pvz.: *The 4 types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://grammarfactory.com/editing/types-of-editing/>> ir kt.
- 28 Klasifikacija parengta pagal: GINNA, Peter. *What Editors Do: The Art, Craft and Business of Book Editing*. United States: The University of Chicago Press, 2017, p. 6–19.
- 29 Plg. BRASAITĖ, Fausta. Redaktoriaus vaidmuo verstinės grožinės literatūros leidyboje. *Knygotyra*, 2013, t. 61, p. 185.
- 30 Tas pačias ar panašias funkcijas atliekantis redaktorius kai kuriuose šaltiniuose (sinonimiškai) vadinamas ir *developmental editor*: „*Content editing*, dar žinomas kaip *developmental editing* ar *substantive editing*“ (*Hiring a Content Editor or Developmental Editor*, 2020 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://thewritersally.com/services/content-editor/>>).

Redaktorių, kurie ieško leidyklai tinkamų autorių ar rankraščių (gauna juos iš leidybos agentų, žvalgų, užsako rengti pasirinktiems autoriams, sulaukia pačių autorių pasiūlymų ir pan.), patys ar kartu su kolegomis arba samdytais recenzentais vertina teksto tinkamumą leisti, veikia iš esmės strateginė – ne veltui jie dar vadinami *redaktoriais strategais*³². Čia minėtina ir tinkamų leisti verstinių knygų paieška.

Turinio (kūrybinio) redaktoriaus pagrindinės užduotys – teksto projektavimas, planavimas, vadinamasis kapitalinis remontas ir pan.³³ Šią veiklą galima laikyti strategine vieno leidinio lygmeniu. Tai viena iš svarbiausių knygų redagavimo ir leidybos proceso dalių, apimanti kruopštų rankraščio skaitymą, tekste ir (ar) redakciniame laiške, pokalbio metu ar pan. pateikiamus išsamius komentarus, kad autorius gautų kuo aiškesnį grįžtamąjį ryšį ir galėtų atlikti tolesnius kūrinio tobulinimo darbus³⁴. Nelygu situacija, turinio redaktorius gali (padėti) sudaryti knygą iš paskirų autoriaus tekstų ir kt.

Abiejų pirmajai grupei priklausančių redaktorių tipų atliekamas kartais persidengiančias funkcijas galima priskirti redakcinių procesų makrolygmeniui, kurio objektas – tekstas kaip visuma, struktūrinių jo dalių dermė³⁵. Tokie redaktoriai, glaudžiai bendradarbiaudami su autoriais, be tiesioginių darbų, stengiasi sukurti pasitikėjimo atmosferą, palaikyti pusiausvyrą tarp verslo interesų ir autorių³⁶.

(2) Antrajai redaktorių grupei priklauso specialistai, kurie *dirba su teksto kalbine raiška*: tai už gramatiką – taisyklingumą – bei tinkamą teksto stilių – logiškumą, aiškumą ir pan. – atsakingas *kalbos redaktorius(-stilistas)* (plg. angl. *copyeditors*) ir (*redaktorius-*)*korektorius* (plg. angl. *proofreaders*)³⁷, sutikrinantis,

31 Klasifikacija parengta pagal: DUNHAM, Steve. *The Editor's Companion: An Indispensable Guide to Editing Books, Magazines, Online Publications, and More*. Writer's Digest Books, 2015, p. 35.

32 SMITH, Datus Clifford Jr. *Knygų leidybos pradmenys*. Vilnius: Alma Littera, 1994, p. 40.

33 *The different types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://jerichowriters.com/hub/types-of-editing/>>.

34 *Hiring a Content Editor or Developmental Editor*, 2020 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://thewritersally.com/services/content-editor/>>.

35 Plg. *The different levels of editing*, 2017 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.louiseharnbyproofreader.com/blog/the-different-levels-of-editing-proofreading-and-beyond>>.

36 CLARK, Giles; PHILLIPS, Angus. *Knygų leidybos užkulisiai*. Vilnius: Akademine leidyba, 2017, p. 163–164.

37 Klasifikacija parengta pagal: DUNHAM, Steve. *The Editor's Companion: An Indispensable Guide to Editing Books, Magazines, Online Publications, and More*. Writer's Digest Books, 2015, p. 35.

kad neliktų redaguojant praleistų rašybos, skyrybos klaidų arba kitokių smulkių, bet akivaizdžių netikslumų ar maketuojuotą atsiradusios korektūros, formatavimo riktų ir pan.³⁸ Šie specialistai, skirtingai nei pirmosios grupės, dirba ir su verstinėmis knygomis. Tik „verstinės literatūros redaktorius atsiduria tarp dviejų polių – autoriaus ir vertėjo, arba kitaip – tarp teksto originalo kalba ir verstinio <...> teksto“³⁹.

Šios grupės redaktorių atliekamas funkcijas galima priskirti redakcinių procesų mikrolygmeniui, kurio objektas – pastraipos, sakiniai, žodžiai⁴⁰.

Pažymėtina, kad minėtieji abiejų grupių specialistų darbai atliekami pagal pateiktą redagavimo lygmenų ir redaktorių tipų seką⁴¹.

(3) Visus *redakcinius (ir ne tik) darbus organizuoja ir koordinuoja* projektų vadovai, kurie gali būti vadinami ir *vykdomaisiais redaktoriais* (plg. angl. *managing editors*) ar dar kitaip. Jų veikla iš esmės yra vadybinė⁴².

REDAKCINIAI PROCESAI DIDELĖSE BEI VIDUTINĖSE LIETUVOS LEIDYKLOSE IR REDAKTORIŲ FUNKCIJOS

Tirtose leidyklose dirbantys redaktoriai prisideda prie strateginės bei vadybinės veiklos ir yra atsakingi už tekstų redagavimo procesą.

STRATEGINIAI REDAKCINIO DARBO PROCESAI IR JUOS ĮGYVENDINANTYS SPECIALISTAI. Nors dar yra leidyklų, išlaikiusių tradiciją strategine veikla užsiimančių specialistą vadinti vyriausiuoju redaktoriumi, daugumoje jų leidybinio portfelio formavimu – tinkamų leisti rankraščių ar juos parengiančių autorių bei verstinių knygų paieška, vertinimu bei leistinių tekstų atranka ir kt. – užsiima patys jų vadovai (bei jų pavaduotojai) ir (ar) leidinių ar (leidybos) projektų vadovai. Vis dėlto į leistinių tekstų vertinimą ir atrankos procesus daugumoje leidyklų įtraukiami ir kiti jų darbuotojai, taip pat ir su tekstais dirbantys redaktoriai, prireikus – ir iš šalies samdomi specialistai.

38 CAMP, Sue C. *Developing Proofreading and Editing Skills*. McGraw-Hill/Irwin, 2004, p. 20.

39 BRASAITĖ, Fausta. Redaktoriaus vaidmuo verstinės grožinės literatūros leidyboje. *Knygotyra*, 2013, t. 61, p. 190.

40 Plg. *The different levels of editing*, 2017 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.louiseharnbyproofreader.com/blog/the-different-levels-of-editing-proofreading-and-beyond>>.

41 *The different types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://jerichowriters.com/hub/types-of-editing/>>.

42 DUNHAM, Steve. *The Editor's Companion: An Indispensable Guide to Editing Books, Magazines, Online Publications, and More*. Writer's Digest Books, 2015, p. 35.

Visoms leidykloms bendra tai, kad dalis knygų randasi jų pačių iniciatyva (pradedant idėja, specialisto jai realizuoti paieška, įdomių žmonių rankraščiams rengti paieškomis, baigiant tinkamų rankraščių ir verstinių knygų ieškojimu), o dalis – kaip į leidyklą atsiųstų rankraščių ar pasiūlymų versti leidinius padariniai. Patys leidėjai labiau linkę inicijuoti negrožinės literatūros (jos rankraščių sulaukiama daugiausia) projektus.

VADYBINIAI REDAKCINIO DARBO PROCESAI IR JUOS ĮGYVENDINANTYS SPECIALISTAI. Daugumoje leidyklų visus konkrečios knygos rengimo darbus kuruoja vienas pagrindinis asmuo, paprastai vadinamas projektų vadovu ar kuratoriumi (nors kai kur – arba bent jau tam tikrais atvejais – šias funkcijas gali atlikti ir knygos tekstą redaguojantis redaktorius). Tai leidykloje nuolatos dirbantis žmogus, atsakingas už redakcinių bei vertimo darbų organizavimą, koordinavimą ir tarpininkavimą su kitų knygos leidybos grandžių – gamybos, rinkodaros ir kt. – atstovais bei išore: autoriais, vertėjais, versti pasirinktų knygų leidėjais ir kt. Jis yra jungiamoji visų organizacinių, redagavimo ir gamybos bei kt. leidybinių procesų grandis, apimanti leidinio kelią nuo rankraščio (verstino teksto) iki knygos. Dalį šių funkcijų kai kur gali atlikti ir anksčiau minėtieji su strategine redakcine veikla susiję darbuotojai – (leidinių) vadovai, sudarantys sutartis su autoriais, autorių teisių vadybininkai, sudarantys verstinių knygų leidimo sutartis, ir pan. Tačiau paprastai būtent konkrečios knygos projekto vadovas nusprendžia, koks vertėjas ir redaktorius su koku tekstu turėtų dirbti. Anot apklaustųjų leidyklų atstovų, labai svarbu rasti tinkamus specialistus, kurie galėtų dirbti su skirtingais rankraščiais ar verstiniais leidiniais: grožiniais, įvairių sričių mokslo populiarinamaisiais ir kt. tekstais. Taigi kiekvienos knygos radimosi kelias yra unikalūs. Pabrėžiama ir tai, kad ir kas bekuruotų konkrečios knygos projektą, bendradarbiavimas su už strateginius redakcinio proceso dalykus atsakingu leidyklos asmeniu – (leidinių) vadovu ar pan. – visada išlieka.

TEKSTO REDAGAVIMO PROCESAI IR JUOS ĮGYVENDINANTYS SPECIALISTAI. Įvairius redagavimo lygmenis apimančius procesus, kurie prasideda patvirtinus būsimos knygos projektą, visose leidyklose paprastai įgyvendina redaktoriai. Dauguma leidyklų turi nors vieną etatinį už teksto redagavimą atsakingą redaktorių (tik pavieniais atvejais toks specialistas vadinamas vyriausiuoju redaktoriumi; jo veiklos laukas platesnis – ne tik redaguoti, bet ir kuruoti kitų tekstų redaktorių darbą). Kiti teksto redaktoriai dažnai (panašiai kaip ir vertėjai) prirėkus samdomi iš šalies.

I. Aiškiausios funkcijos – teksto kalbinę raišką ir (maketo) korektūrą tvarkančių specialistų, dažniausiai vadinamų tiesiog *redaktoriais* (pavieniais

atvejais oficialus pareigų pavadinimas yra *kalbos redaktorius*) ir *korektoriais*. Paprastai tekstą redaguoja vienas redaktorius, o korektūrą skaito kitas redaktorius ir atvirkščiai, nors kai kurios leidyklos tam turi korektorių (vienoje jų jie vadinami „išskaitytojais“), o kai kurios korektūrą tvarko projektų vadovas. Yra leidyklų, kur šias abi funkcijas atspindi ir pareigybės pavadinimas – redaktorius-korektorius.

Visose leidyklose visi tekstai – ir verstiniai, ir ne – yra redaguojami kalbinės raiškos požiūriu, vadinamuoju mikrolygmeniu (ppr. pastraipos ar sakinio ribose): koreguojamas jų stilius ir gramatika. Pagrindinis tikslas – padėti autoriui (vertėjui) norimą skaitytojui perduoti žinutę suformuluoti kuo tiksliau ir komunikaciškai paveikiau. Kelete interviu užsimenama, kad kalbinės raiškos redagavimas, ypač taisyklingumo požiūriu, gali kelti įtampą. Anot LRSL vyriausiojo redaktoriaus Sauliaus Repečkos, „kai kurie autoriai iš tikrųjų nenori keisti to, kas laikoma kalbos klaidomis, o leidykla paprastai nukenčia nuo tokių dalykų, bet jeigu yra autoriaus sąmoningai pasirinktas stilistinis kelias, mes nemanom, kad turim teisę ištaisyti, pirmenybė teikiama autoriui“.

Suredaguotas tekstas, peržiūrėtas autoriaus ar vertėjo (ppr. su matomomis korekcijomis), o po jų pastabų – vėl tekstą tvarkiusio redaktoriaus, yra maketuojamas. Leidyklų išleistose knygose nurodomas *redaktorius* dažniausiai reiškia būtent tai, kad jis yra redagavęs teksto kalbinę raišką.

Daugumoje leidyklų korektūra, tai yra visas leidinio tekstas nuosekliai, tikrinant, ar neliko ko koreguotino arba to neatsirado maketuojant, skaitoma makete. Tačiau yra leidyklų, kuriose pirmoji korektūra skaitoma „Word“ faile, tuomet vėl siunčiama redaktoriaus peržiūrai ir tik po jos tekstas maketuojamas. Taip ne tik gerinama teksto kokybė, bet ir mažinama daug sudėtingiau suvedamos maketo korektūros. Maketo korektūra atliekama visose leidyklose. Maketo korektūros pakeitimai suvedami (ppr. maketuotojo) į atnaujintą maketą, tuomet vėl sutikrinama. Kai kuriose leidyklose, stengiantis nepalikti jokių netikslumų, atliekama net po keletą ištisinių maketo korektūrų. Dalyje įstaigų galutinis maketo tekstas leidyklos darbuotojo, ppr. projekto vadovo, dar patikrinamas naudojantis tam tikromis patikros programomis. Korektorius nurodomas ne visose leidyklų išleistose knygose.

II. Sudėtingiau apibendrinti darbą su lietuviškų – neverstinių – tekstų, t. y. rankraščių, turiniu, vadinamuoju makrolygmeniu. Rankraščio turinio pokyčiai, juolab jo kūrimas leidyklos užsakymu paprastai inicijuojami anksčiau aprašytą strategine redakcine veikla užsiimančių darbuotojų: (leidyklos, leidinių, projektų) vadovų, o leidyklose, tebeturinčiose vyriausiuosius redaktorių, (ir) šių specialistų. Kiek pavyko išsiaiškinti, tirtose leidyklose nesama specialių pareigybių

tik šiai, t. y. turinio redagavimo, funkcijai įgyvendinti. Nors visose leidyklose pagal poreikį daugiau ar mažiau dirbama ir su teksto turiniu, tai, bendradarbiaudamas su autoriumi, paprastai atlieka tas pats redaktorius, kuris tvarko ir teksto kalbinę raišką. Interviu duomenys rodo, kad pasitaiko atveju, kai rankraštį, turintį gerą idėją, redaktoriui tenka praktiškai perrašyti – lieka tik mintis, o tekstas visiškai pasikeičia. Todėl stengiamasi ieškoti konkrečiam rankraščiui tinkamiausio redaktoriaus. Kaip interviu sakė leidyklos „Alma Littera“ leidinių vadovė Ugnė Giese, „prireikus rimtesnio darbo su teksto turiniu kreipiamės į vieną iš keleto tai daryti sugebančių redaktorių – juos neoficialiai net vadiname kūrybiniais redaktoriais“. Tais atvejais, kai rankraštis gimsta leidyklos užsakyму ar jai bendradarbiaujant, su autoriumi ar (ir) jo teksto fragmentais paprastai dirba knygos sudarytojas. Jį galima būtų suvokti ir kaip turinio redaktorių.

Daugelio leidyklų atstovų nuomone, leidykloms trūksta specialistų, galinčių prisidėti prie rankraščio turinio tobulinimo. Kaip duodama interviu apibendrinamo leidyklos „Sofoklis“ leidybos projektų vadovė Eglė Vėbraitė, „mažai žmonių, galinčių redaguoti turinį, daugiausia – kalbos redaktoriai, o tokių, kurie padėtų autoriui sudėlioti knygos struktūrą, padėti išsiskleisti, labai stinga“. Interviu duomenys rodo, kad patys autoriai pasigenda tokių leidyklų paslaugų. Apie tai užsimena LRSL vyriausiasis redaktorius Saulius Repečka: „Yra autorių, kuriems pakanka kalbinio lygmens, kad klaidas ištaisytų, stilių patvarkytų. Bet yra ir tokių, ir ne taip retai, kurie norėtų konsultacijų dėl turinio.“ Tai paliudija ir kalbos redaktorė, leidyklos „Kitos knygos“ projektų vadovė Aira Niauronytė: „Kartais autoriai prašo, kad redaktorius patrupintų tekstą, kritiškiau pažiūrėtų į turinį, bet kalbos redaktorius griežtai atsisako, nes tai ne jo darbas. Kalbos redaktoriai šiek tiek taiso ir turinį, bet, kiek teko susidurti, gana nedaug, kur aki-vaizdžiai nelogiška arba faktinės klaidos.“ Turinio redaktorių stoką ji sieja su bendrąja šiandienos lietuviškų knygų leidybos situacija: „Jų nelabai kas ruošia, kol kas dar nelabai suprantama, kad to reikia, nėra tokių etatų, neaišku, koks turėtų būti įkainis. Turinio redaktorius iš principo turėtų pats būti rašantis žmogus, mokėti pataisyti gilesnį prasmės lygmenį (kalbos lygmuo yra toks pat svarbus, bet tai reikalauja kitų įgūdžių). Gal dėl to, kad turinio redaktorius nėra populiarus, nelabai aukšta ir mūsų rašytinė kultūra. Yra toks supratimas, kad rašantysis viską padaro beveik genialiai, o piktas redaktorius viską tik gadina. Iš tiesų profesionalus redaktorius kaip tik padaro tekstą geresnį. Tekstas dažniausiai yra kolektyvinis produktas.“ Nors kalbant apie turinio redaktorių trūkumą dažnai kaip priešprieša minimi kalbos redaktoriai, ne viename interviu pabrėžtas apskritai profesionalių ir patyrusių teksto redaktorių trūkumas.

Interviu su Lietuvos leidyklų atstovais analizė atskleidė, kad šiuolaikiniai redaktoriai prisideda prie strateginės bei vadybinės leidyklų veiklos ir yra atsakingi už tekstų redagavimo procesą.

1. Nors dar yra leidyklų, išlaikiusių tradiciją strategine veikla užsiimančią specialistą vadinti vyriausiuoju redaktoriumi, šiuo metu daugumoje jų leidybinio portfelio formavimu užsiima (leidinių ar leidybos projektų) vadovai. Tačiau į rankraščių atrankos procesus daug kur įtraukiami ir teksto redaktoriai.
2. Vadybine veikla – knygos projekto kuravimu – šiandieniniai redaktoriai užsiima tik išskirtiniais atvejais. Daugumoje leidyklų visus konkrečios knygos rengimo darbus koordinuoja vienas pagrindinis asmuo, paprastai vadinamas projektų vadovu ar kuratoriumi, kurio viena iš funkcijų – rasti konkrečiam tekstui tinkamiausią redaktorių.
3. Pagrindine redaktorių atsakomybe išlieka tekstų redagavimas.
 - 3.1. Aiškiausios funkcijos – tradiciškai mikrolygmeniu su tekstu dirbančių specialistų, redaguojančių jo kalbinę raišką – gramatiką bei stilių – ir tvarkančių (maketo) korektūrą, vadinamų (*kalbos*) redaktoriais ir *korektoriais*. Nors kaip svarbiausias kalbos redaktoriaus uždavinys nurodomas siekis padėti autoriui ar vertėjui norimą skaitytojui perduoti žinutę suformuluoti kuo tiksliau ir komunikaciškai paveikiau, pasitaiko atvejų, kai, stengiantis laikytis kalbos normintojų rekomendacijų, tarp kalbos redaktoriaus ir autoriaus kyla įtampa.
 - 3.2. Remiantis leidėjų įžvalgomis, galima teigti, kad Lietuvoje nėra išskristalizavusi *turinio*, arba kitaip *kūrybinio*, redaktoriaus darbo erdvė. Daugelio nuomone, Lietuvos leidykloms labai trūksta specialistų, galinčių prisidėti prie rankraščio turinio tobulinimo, t. y. gebančių redaguoti tekstą makrolygmeniu. Tai – turinio redaktorių, įprastų šalyse, kur, palyginti su Lietuva, leidybos verslas plėtojosi tolygiau, funkcija. Nors tirtose leidyklose pagal poreikį daugiau ar mažiau stengiamasi dirbti ir su teksto turiniu, tai, bendradarbiaudamas su autoriumi, paprastai atlieka tas pats redaktorius, kuris tvarko teksto kalbinę raišką. Vis dėlto kalbos ir turinio redaktorių funkcijos reikalauja skirtingų įgūdžių: ne veltui dalis kalbos redaktorių, net ir autorių prašomi, atsisako redaguoti tekstą turinio lygmeniu.

1. BRASAITĖ, Fausta. Redaktoriaus vaidmuo verstinės grožinės literatūros leidyboje. *Knygotyra*, t. 61, 2013, p. 181–197. DOI: <http://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/download/1957/1189>.
2. CAMP, Sue C. *Developing Proofreading and Editing Skills*. McGraw-Hill/Irwin, 2004. 432 p., ISBN 978-0072937985.
3. CLARK, Giles; PHILLIPS, Angus. *Knygų leidybos užkulisiai*. Vilnius: Akademinei leidyba, 2017. 434 p., ISBN 9789955337072.
4. DAMIJONAITYTĖ, Miglė. *Redakcinio darbo specifika Lietuvos rašytojų sąjungos leidykloje*. Vilniaus universitetas, 2020.
5. DAUTARTIENĖ, Margarita. *Redakcinis darbas*. Vilnius: Bonus Animus, 2013. 116 p., ISBN 9789955754367.
6. DUNHAM, Steve. *The Editor's Companion: An Indispensable Guide to Editing Books, Magazines, Online Publications, and More*. Writer's Digest Books, 2015. 232 p., ISBN 1599639025.
7. GINNA, Peter. *What Editors Do: The Art, Craft and Business of Book Editing*. United States: The University of Chicago Press, 2017. 320 p., ISBN 9780226299976.
8. GIRČIENĖ, Jurgita. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica*, 2019, t. 65, Nr. 2, p. 113–123. DOI: <https://doi.org/10.6001/lituanistica.v65i2.4075>.
9. *Hiring a Content Editor or Developmental Editor*, 2020 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://thewritersally.com/services/content-editor/>>.
10. JAKUČIŪNAS, Andrius. Jūsų geriausias draugas redaktorius. *15min.lt*, 2020 m. gegužės 4 d. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciuunas-jusu-geriausias-draugas-redaktorius-285-1312744?copied>>.
11. KERŠEVIČIŪTĖ, Gita. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Obuolys“*. Vilniaus universitetas, 2019.
12. *Lietuvos leidėjų asociacija* [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lla.lt/lt/naryste/nariu-sarasas>>.
13. MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2018* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2019. 45 p. [žiūrėta 2020 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2018.pdf>>. ISSN 1822-3028 (elektroninio leidinio).
14. MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2017* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2018. 32 p. [žiūrėta 2020 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2017.pdf>>. ISSN 1822-3028 (elektroninio leidinio).
15. MARKEVIČIENĖ, Rita; TAMULYNIENĖ, Laima (sud.). *Lietuvos spaudos statistika 2016* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2017. 84 p. [žiūrėta 2020 m. birželio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/media/public/leidiniai/elektroniniai/lietuvos-spaudos-statistika/statistika2016.pdf>>. ISSN 1822-3028 (elektroninio leidinio), ISBN 978-609-405-157-9 (PDF).

16. MISIŪNAS, Remigijus. Leidyklų tipai. Iš *Knygotyra* (vadovėlis). Sudarytojas Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 402 p., ISBN 9986-19-928-X.
17. MISIŪNAS, Remigijus. Mažos ir vidutinės knygų leidyklos šiuolaikinėje Lietuvos knygų leidybos struktūroje. *Knygotyra*, 2018, t. 71, p. 7–30. DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2018.71.1>.
18. LEONIDOVNA, Aira. Lietuvių kalbos redaktoriai – fucking nacionalizmo įkaitai. *Šiaurės Atėnai*, 2016 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. birželio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.satėnai.lt/2016/02/13/lietuviu-kalbos-redaktoriai-fucking-nacionalizmo-ikaitai>>.
19. NEVINSKAITĖ, Laima. Kalbos politikos vertinimas interneto komentaruose. *Kalbos kultūra*, 2008, t. 81, p. 245–265.
20. Pokalbis su knygų leidybos veteranais: rašytojų daugėja, gerų redaktorių mažėja – pastarieji tuoj išnyks kaip dinozaurai. *15min.lt*, 2019 m. lapkričio 27 d. [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. vasario 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/pokalbis-su-knygu-leidybos-veteranais-rasytoju-daugeja-geru-redaktoriu-mazeja-pastarieji-tuoj-isnyks-kaip-dinozaurai-286-1238362?copied&copied>>.
21. SMITH, Datus Clifford Jr. *Knygų leidybos pradmenys*. Vilnius: Alma Littera, 1994.
22. STONIENĖ, Vanda. Knygos leidybos etapai. Iš *Knygotyra* (vadovėlis). Sudarytojas Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 402 p., ISBN 9986-19-928-X.
23. *The different levels of editing*, 2017 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 23 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.louiseharnbyproofreader.com/blog/the-different-levels-of-editing-proofreading-and-beyond>>.
24. *The different types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://jericowriters.com/hub/types-of-editing/>>.
25. *The 4 types of editing*, 2019 [interaktyvus; žiūrėta 2020 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://grammarfactory.com/editing/types-of-editing/>>.
26. TVERIJONAITĖ, Agnė. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Tyto Alba“*. Vilniaus universitetas, 2019.
27. VILČIAUSKAITĖ, Kamilė. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Vaga“*. Vilniaus universitetas, 2020.
28. ZAGURSKYTĖ, Kamilė. *Redakcinio darbo specifika leidykloje „Nieko rimto“*. Vilniaus universitetas, 2020.
29. ŽIRGULYS, Aleksandras. *Prie redaktoriaus stalo. Lingvistinės-literatūrinės apybraižos*. Vilnius: Mokslas, 1979. 356 p., ISBN 9955-435-20-8.